

ПРОГРЕСЪТ В ИКОНОМИКАТА И ОБЩЕСТВОТО

Въпросите за това какво, как и защо става в икономиката и обществото занимават човешката мисъл от древни времена, но продължават да съхраняват ревниво своята загадъчна същност. „Идеята за прогрес отвъд икономиката“ е едно отлично заглавие на книга за проследяване на развитието на идеите, стоящи в основата на движението и прогреса на икономиката и обществото, написана от изтъкнат наш съвременник-икономист, а и както може да се проследи от книгата – не само икономист, а и учен с обширни социологически и философски познания, проф. д-р ик. н. Методи Кънев.¹

На различни по характер научни форуми авторът е изразявал своя афинитет към по-широко осмисляне на икономическите реалности, но представеното в монографията е все пак изненадващо. Подобна книга не може да се напише за година или две, или дори пет. Тя е книгата на живота на учения. Читателят може да се възхити на широката многостранна обществена ерудираност на автора, за чието формиране са необходими целенасочени усилия в продължение на десетилетия. Проф. Кънев е нещо много по-различно от широката плеяда от икономисти у нас, формирали се като учени през годините на т.нар. социализъм и проповядващи (по едни или други подбуди) казионни стандартни марксистки постановки. Задължителната идейна ангажираност на учените за този период не му пречи да се опита по достойнство да оценява и да преоценява идеите и тяхното развитие.

Желанието на автора е да направи относително пълен преглед на развитието на идеите през последните поне две-три столетия, макар че хвърля мостове много по-назад във времето. И усилията му заслужават признание. Познаването на обширната специализирана литература е на висота. Към всички точки и подточки в съдържанието на книгата са приведени във вид на мото мисли (приблизително около 200 на брой) на изтъкнати представители на обществената мисъл в най-широк план от древността до наши дни, които формират своеобразен фон на изложението и дават почти пълна представа за възприятията на реалностите във времето, а и за научния манталитет на самия автор.

Било от скромност, било от желание за акуратност проф. Кънев споменава както в началото, така и в заключението, че книгата е „... съставена популярно...“. В действителност може би именно от подобен вид изложения широката публика (а и не само тя) има най-голяма нужда. Стартира се наглед неособено претенциозно, но представянето е замислено и изпълнено изключително сериозно, отговорно и ангажирано. Авторът съумява майсторски да размива границата между популярно, от една страна, и специализирано научно, от друга. Всичко започва едва ли не елементарно, като игра и читателят не усеща кога всъщност се потопява в кипящите от идеи и проблеми обществени реалности. Проф. Кънев води читателя за ръка от пясъка на плажа през плитчините в общественото море, неусетно го учи да плува и да лавира сред скалите и вълните до момента, в който му се завие свят от мисълта за това къде е попаднал. Ориентирането остава

---

¹ Кънев, М. (2013). Идеята за прогрес отвъд икономиката. От противопоставяне към синтез на духа на Изтока и Запада в новия информационен свят. С.: „Изток-Запад“, 462 с.

задача на читателя, макар че авторът маркира своите собствени жалони за придвижване в многообразието от обяснения и оценки.

Не е възможно в рамките на един представителен отзив да се инвентаризират и дискутират всички проблемни особености на посоченото изследване. Най-общо то може да се определи като икономика за неикономисти и като надикономика за икономисти. Няколко идейни постановки обаче не е редно да се подминат мълчаливо.

Явно или неявно всичко, за което се говори в книгата, има отношение към съвременните ни проблеми. Светът не е от вчера, както и ние не сме изникнали от нищото. Удивително е колко много от въпросите, на които търсим отговори в нашия собствен живот, са били основа за дискусии, обсъждания и идейни интерпретации в близкото, а и в по-далечното минало.

Демокрацията е съвременната прогресивна общоприета форма на управление на обществото. Същевременно нашата собствена болезнено изживявана практика ни налага предпазливо оценяване на случващото се. Свикнали сме да приемаме икономиката като основа на обществото и да преценяваме системата за управление от гледна точка на осигурявания икономически растеж. Формирането на задоволителна икономическа динамика обаче не се подчинява на елементарни предписания.

Почти интуитивно чувстваме, че желаните икономически реалности не могат да се осигурят само и единствено чрез лостовете за икономическо управление. Променяме (и изискваме такава промяна) едва ли не силово отделни икономически параметри (например елементите на данъчното облагане) с оглед създаване на благоприятни възможности и среда за развитие на икономиката, но резултатите не са удовлетворителни. Какво още трябва да се направи, какво трябва да се промени така, че икономиката да поеме с бързи стъпки напред?

Заученото по времето на т.нар. социализъм (от което не можем да се освободим дълги години по-късно, независимо дали го желаем, или не) ни подсказва, че икономиката е базата, а към нея са прикачени елементи на надстройката – политика, образование, култура, религия и т.н. Дали това е причината, или има и нещо друго, но свикнахме да говорим и да оценяваме политиката като някакъв придатък, някаква тежест, която сме обречени да носим и от която не можем да се освободим. Именно това обществено отношение създава предпоставките и свободата, с която избраните лично от суверена политици злоупотребяват грубо с предоставената им власт с всички произтичащи от това неблагоприятни последици.

Проф. Кънев привежда немалко мнения и доказателства, че класическата Марксова надстроечна постановка не е вярна. Нейните елементи не са просто стряха към основната сграда – икономиката. Много повече икономиката съществува и функционира в по-общата обществена координатна система, тя е част от нея. Политиката не е задължителен, още по-малко ненужен придатък, понасян от немай-къде, а основен играч и ментор при формирането на елементите на прогреса в обществото. Именно поради това определянето на ограничителите на обществения прогрес трябва да започне от върха, от състоянието и качеството на функциониране на политиката. Там се формират условията, които стоят в основата на прогреса в обществото.

Казаното предопределя до голяма степен ролята и функциите на качественото образование, а и на културата на обществото. Незадоволителното образователно равнище не означава просто, че народът няма да познава собствената си история или ще обърка географски понятия, или че няма да знае дали човек е стъпвал на Луната. Полуобразованият и недообразован член на обществото няма да бъде в състояние да прецени какви са ограничителите на собственото му благосъстояние и не ще съумее да приеме (суверенът, кой друг?) необходимите решения за тяхното премахване.

Проф. Кънев извежда аналитичните подходи при осветляването на причинната обусловеност и функционалност като квинтесенция на идейното развитие на социално-икономическия прогрес. Започва с теологичния и метафизическия подход, преминава през атомистично-индивидуалисткия и социално-холисткия подход, дискутира технократизма и достига до консерватизма, либерализма, социалния радикализъм. Съществено е, че авторът не поставя точка към всичко изредено, а добавя „... и други“. Широкото практическо многообразие не позволява структуриране на всички вариантни подходи, но това „... и други“ провокира размисли, свързани с принципната възможност за изграждане на социално-икономическа теория, подчинена на аксиоматични начала. Дали и доколко абстрактно формулираните и логически строго подредени подходи са стартовото начало за формиране на теория, от една страна, или изучаването на проявленията на социално-икономическите феномени налага обобщения, които водят до възприемането на конкретен подход, от друга? Дали и доколко социално-икономическите теории и обяснения стъпват на дедуктивни или на индуктивни принципи?

Наделяването на аналитичния компонент в менталитета на автора го води до стремежа към вграждане на дедуктивното начало. Факт е обаче, че обясненията на социално-икономическите феномени не са веднъж завинаги зададени, те се променят и паралелно с това се модифицират и подходите. Онова, което остава неизменно, е наблюдението и систематизирането на фактите, водещо и до формулирането и възприемането на конкретни подходи.

В предговора към книгата проф. Кънев преценява, че тя е предназначена „за изследователи в социалната област и за студенти, за политици, вземащи управленски решения, както и за най-широк кръг читатели“. Мисля, че преценката му е съвсем точна.

Проф. д-р ик. н. Гарабед Минасян